

Handläggare
Moa Almerud
Telefon: 08-50831913**Till**
Kulturnämnden

Kontorsyttrande över remissen av Betänkandet - Ett starkt judiskt liv för framtida generationer – Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034 (SOU 2024:3)

Sammanfattning

Kulturnämnden har ombetts att besvara en remiss av betänkandet - Ett starkt judiskt liv för framtida generationer – Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034 (SOU 2024:3).

I juni 2022 tillsattes en särskild utredare med uppdrag att lämna förslag till en nationell strategi för stärkande av judiskt liv i Sverige med fokus på överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer.

Utredarens betänkande visar på möjligheter men även på ett flertal hinder för judiskt liv i Sverige. De identifierade hindren gör det svårare att föra över kunskap om judisk kultur och traditioner till yngre generationer. Det innebär att förutsättningarna för judiskt liv försämras över tid. Det största hindret är den utbredda antisemitismen i samhället och den bristande tryggheten och säkerheten som finns kring judiska institutioner.

Utredaren föreslår en tioårig nationell strategi som ska löpa under perioden 2025–2034. Strategin har fem övergripande målsättningar som alla i olika grad berör kulturnämndens ansvarsområden:

1. Judar i Sverige kan leva öppet, tryggt och säkert
2. Det finns goda möjligheter att leva ett judiskt liv och att överföra judisk kultur och traditioner till barn och unga
3. Det finns stärkt kunskap, utbildning och forskning om judiskt liv och i judiska studier
4. Judisk kultur och svensk-judiskt kulturarv är mer synligt i det svenska samhället
5. Det offentliga arbetet med jiddisch är relevant och framåtsyftande

Kulturförvaltningen
Kulturstrategiska stabenAskebykroken 13
Box 8100
163 08 Spånga
Växel 08-50831900
Fax
kultur@stockholm.se
<https://start.stockholm>

Kulturförvaltningen instämmer i betänkandets analys och förslag till åtgärder. Förvaltningen kommenterar särskilt ett antal föreslagna

åtgärder med tydlig koppling till kulturförvaltningens och Stadsarkivets verksamheter.

Bakgrund

Utredningens syfte och uppdrag

De första judarna kom till Sverige i slutet av 1600-talet. År 1775 fick Aaron Isaac som den förste juden tillstånd att bosätta sig i Sverige utan att konvertera till den lutherska läran. I dag har cirka 150 000 svenskar judiska rötter och cirka 20 000 svenskar identifierar sig själva som judar.

När Sverige år 2000 erkände judar som en av Sveriges fem nationella minoriteter och jiddisch som nationellt minoritetsspråk, innebar det ett erkännande av det judiska bidraget till Sveriges gemensamma svenska kulturarv. Trots detta finns det fortsatt flera hinder som begränsar möjligheterna att leva som jude i Sverige.

I juni 2022 tillsattes en särskild utredare med uppdrag att lämna förslag till en nationell strategi för stärkande av judiskt liv i Sverige med fokus på överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer.

Regeringen konstaterade i utredningens direktiv att det finns behov av att stärka förutsättningarna för judiskt liv i Sverige. Regeringen konstaterade också att kommuner och regioner i lägre utsträckning arbetar med den judiska minoritetens rättigheter och att det förekommer få insatser för att stärka judisk kultur och jiddisch i kommuner och regioner. Det finns idag förvaltningsområden för minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska och en strategi för romsk inkludering. Det finns dock ingen strategi för att stärka den judiska minoriteten eller något förvaltningsområde för jiddisch.

Utredningens slutsatser

Utredningen har visat att det för många judar är mer centralt att leva och praktisera ett judiskt liv än själva trosuppfattningen. Det starka judiska civilsamhället är en viktig möjlighet för judiskt liv. En annan möjlighet är ett ökat intresse för judisk kultur, traditioner och historia och jiddisch samt en ökad vilja och stolthet att visa sin judiska identitet.

Det största hindret för judiskt liv är den utbredda antisemitismen i samhället och den bristande tryggheten och säkerheten som finns kring judiska institutioner. De säkerhetsarrangemang som de judiska institutionerna själva behöver ombesörja är kostsamma och tar resurser från annan verksamhet.

Judiska organisationer spelar en central roll i det judiska vardagslivet. Att skapa goda förutsättningar för judisk organisering är därför en framtidsfråga för att bibehålla och stärka möjligheterna till judiskt liv. Detta kräver goda ekonomiska förutsättningar och långsiktighet i det offentliga åtagande.

Ett hinder för judiskt liv bottnar i bristande kunskap och förståelse, bland annat hos offentligt anställda. Det leder i sin tur till bedömningar och beslut som begränsar möjligheterna att leva ett judiskt liv.

Ytterligare hinder handlar om tillgången till ett levande judiskt kulturliv och kulturarv. I Stockholm finns ett rikt judiskt kulturutbud, medan det i övriga Sverige är betydligt mer begränsat. Det finns även brister i relation till det fysiska judiska kulturarvet.

När det gäller kommuners arbete har den judiska minoriteten begränsad möjlighet till inflytande och delaktighet i frågor som är av betydelse för dem. Detta riskerar att leda till att det offentliga aktiviteter och insatser inte anpassas till den judiska minoritetens behov och förutsättningar.

Det offentliga insatser inom ramen för minoritetspolitiken har ofta ett fokus på språket som inte blir relevant för den judiska minoriteten. Jiddisch har för många judar huvudsakligen en funktion som kulturbärare, snarare än ett vardagsspråk. Därför överensstämmer inte insatserna med det behov som finns hos den judiska minoriteten.

Hindren visar sammantaget att det finns mycket att göra för att ytterligare stärka judiskt liv i Sverige. Hindren gör det svårare att föra över kunskap om judisk kultur och traditioner till yngre generationer. Det innebär att förutsättningarna för judiskt liv försämras över tid.

Utredningens förslag - En nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034

För att stärka judiskt liv samt överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer i Sverige föreslår utredarna en nationell strategi. Utredarna har identifierat fem målsättningar som ska leda till att judiskt liv i Sverige stärks. För varje målsättning föreslår utredarna ett antal åtgärder. Strategin föreslås ta avstamp i ett jubileumsår för att högtidlighålla 250 år av etablerat judiskt liv i Sverige.

För att strategin ska få genomslag och leda till varaktiga förändringar föreslår utredarna följande:

- En nationell samordnare ska utses inom ramen för kommittéväsendet för att leda arbetet med strategin.
- Genomförandet av strategin ska ske i nära dialog och samverkan med den judiska minoriteten.
- Arbetet som genomförs inom ramen för strategin ska följas upp och den ska utvärderas.
- Centrala myndigheter för genomförandet av strategin för judiskt liv ska utses.
- Pilotkommuner ska utses för att bedriva ett utvecklingsarbete för att stärka judiskt liv. Pilotkommunerna ska ges ett årligt statsbidrag.

Ärendet

Kulturnämnden har av kommunstyrelsen ombetts att besvara en remiss av betänkandet - Ett starkt judiskt liv för framtida generationer – Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034 (SOU 2024:3).

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av kulturstrategiska staben på kulturförvaltningen, i samverkan med medlemmarna i förvaltningens arbetsgrupp för nationella minoriteters rättigheter. Handläggaren har även fått inspel från Stadsarkivet.

Förvaltningens synpunkter

Kulturförvaltningen instämmer i betänkandets analys och förslag till åtgärder. Vi vill särskilt kommentera ett antal föreslagna åtgärder som har tydlig koppling till kulturnämndens ansvarsområden.

Målsättning 1: Judar i Sverige kan leva öppet, tryggt och säkert

Förslag i betänkandet: Den nya ordningen med statsbidrag för säkerhetshöjande åtgärder som föreslås träda i kraft 2024 ska följas upp med utgångspunkt i den judiska minoritetens behov av trygghet och säkerhet. Regeringen bör överväga om andra åtgärder behöver vidtas för att garantera den fysiska säkerheten för judiska institutioner och individer.

Kulturförvaltningens synpunkter: Judiska föreningar har under samråd med kulturförvaltningen framfört att kostnader för säkerhetsinsatser är en stor utmaning och att kostnaderna urholkar kulturförvaltningens stöd till föreningarna. Kulturförvaltningen ser positivt på förslaget om att särskilt undersöka behoven av särskilda åtgärder för att garantera den fysiska säkerheten för judiska institutioner och individer.

Målsättning 2: Det finns goda möjligheter att leva ett judiskt liv och att överföra judisk kultur och traditioner till barn och unga

Förslag i betänkandet: Bidraget till litteratur, kulturtidskrifter och läsfrämjande insatser som Statens kulturråd fördelar ska stärkas under en femårsperiod för att främja utgivningen av litteratur om judiskt liv för barn och unga.

Kulturförvaltningens synpunkter: De nationella minoriteterna, inklusive den judiska minoriteten, är i enlighet med bibliotekslagen, en prioriterad målgrupp för stadens bibliotek. Biblioteken köper löpande in litteratur om de nationella minoriteterna och på minoritetsspråken för att säkra att invånarnas rättigheter tillgodoses. Bibliotekens möjligheter att tillhandahålla relevant litteratur bygger dock på att litteratur som möter målgruppernas behov tas fram och ges ut. Kulturförvaltningen ser därför positivt på den föreslagna åtgärden.

Målsättning 3: Det finns stärkt kunskap, utbildning och forskning om judiskt liv och i judiska studier

Förslag i betänkandet: Utredarna föreslår att en satsning på folkbildningen ska genomföras under hela strategins tidsperiod.

Kulturförvaltningens synpunkter: Det finns redan idag flera etablerade samarbeten mellan de nationella minoriteternas föreningar och studieförbunden i Stockholm. Det kan, exempelvis, handla om studiecirklar om historia, hantverkslärande och publika kulturarrangemang. Upparbetade nätverk, i kombination med att studieförbunden och de nationella minoriteternas föreningar ofta har liknande syften, gör att studieförbunden har goda förutsättningar att bidra i genomförandet av strategin.

Målsättning 4: Judisk kultur och svensk-judiskt kulturarv är mer synligt i det svenska samhället

Förslag i betänkandet: Utredarna föreslår ett flertal åtgärder som samlat ska stärka och synliggöra judisk kultur och svensk-judiskt kulturarv. År 2025 ska uppmärksammas för att högtidlighålla 250 år av etablerat judiskt liv i Sverige. Ett statsbidrag ska inrättas för att öka det judiska civilsamhällets förutsättningar att bidra med insatser på lokal och regional nivå under strategins genomförande. Utredarna lyfter även att det offentliga Sverige bör uppmärksamma judiska högtider och helgdagar.

och stärkande av språk och kultur. Våra verksamheter spelar även en viktig roll i att sprida kunskap, skapa gemenskap, vidga människor perspektiv och därigenom motverka antisemitism, rasism och antidemokratiska synsätt. Kulturförvaltningen har som del i Stockholms stad en viktig roll i genomförandet av betänkandets förslag. Mycket arbete pågår redan, men det kan utvecklas ytterligare utifrån betänkandets förslag. Kulturförvaltningen är i planeringsfasen av 250-års-firandet. Ett flertal aktiviteter planeras i samverkan med andra aktörer. Bland annat ska Stadsmuseet samverka med Judiska museet kring stadsvandringar. Stadsarkivet kommer under 2025 att i sin väletablerade och välbesökta programverksamhet på olika sätt uppmärksamma judiskt liv i Stockholms historia.

Kulturförvaltningen ser positivt på förslaget om ett särskilt statsbidrag för civilsamhällets genomförande av åtgärder inom strategin. Civilsamhällets medverkan är grundläggande och det måste ha förutsättningarna att bidra på lika villkor som andra aktörer. Det är viktigt att statsbidraget i största möjliga mån gör det möjligt för civilsamhällets aktörer att planera sina åtgärder med god framförhållning.

Kulturförvaltningens uppmärksammande av judiska högtider och helgdagar kan utvecklas ytterligare genom stärkt samverkan med civilsamhällets aktörer.

Målsättning 5: Det offentliga arbetet med jiddisch är relevant och framåtsyftande

Betänkandets förslag: Att främja jiddisch så att språket hålls levande i Sverige. Det offentliga insatser med jiddisch bör i högre utsträckning utgå från målgruppens behov.

Kulturförvaltningens synpunkter: Stadens bibliotek har i enlighet med bibliotekslagen en särskild roll i främjandet av jiddisch och andra nationella minoritetsspråk. Biblioteken ska arbeta rättighetsbaserat, d.v.s. sätta den individ som har specifika rättigheter i centrum för verksamhetens mål och metoder.

Rättighetsbaserad och användardriven utveckling främjas av dialog och öppenhet för att pröva nya arbetssätt. Det gäller både internt och i samverkan med externa parter. Genom User Experience-metoder (UX), utvecklar Stockholms stadsbibliotek sin verksamhet tillsammans med målgrupperna. En del i detta är att tillgodose behoven av bibliotek där de nationella minoriteterna kan utveckla sina respektive språk, kulturer och identiteter. UX kan med fördel

användas ännu mer fokuserat för att främja jiddisch utifrån målgruppens behov.

5.1.6 Pilotkommuner

Betänkandets förslag: Uppföljningsmyndigheterna har påtalat att judar får minst tillgång till sina minoritetsrättigheter på kommunal och regional nivå jämfört med andra nationella minoriteter.

Mot bakgrund av detta föreslår utredaren att regeringen utser ett antal pilotkommuner som ges möjlighet att bedriva ett mer systematiserat arbete för att stärka förutsättningarna för judiskt liv. Kommunernas åtagande som pilotkommun ska vara frivilligt. De kommuner som utses till pilotkommuner behöver ha en nuvarande eller historisk koppling till svensk-judiskt liv. De tre storstäderna där det finns judiska församlingar ses som de mest självklara.

Kommuner och regioner som får statsbidrag för arbetet med nationella minoriteter har kommit längre än övriga kommuner i arbetet med nationella minoriteters rättigheter. För att stimulera och underlätta pilotkommunernas arbete med att stärka judiskt liv behöver de därför ges ett statsbidrag.

Kulturförvaltningens synpunkter: Det uppdrag och statsbidrag som följer med att Stockholms stad är förvaltningsområde för finska, samiska och meänkieli har påskyndat och formaliserat stadens arbete för dessa gruppers rättigheter. Det är därför rimligt att anta att ett särskilt uppdrag med tillhörande finansiering skulle gynna arbetet för den judiska minoritetens rättigheter på liknande sätt. Det är dock viktigt att statsbidraget i största möjliga mån skapar utrymme för framförhållning, planering och långsiktig förändring. Framförhållning är viktigt för att åtgärder ska komma in i ordinarie strukturer och för att pilotkommunernas ska kunna involvera civilsamhällets aktörer på bästa sätt.

Maria Jansén
Förvaltningschef
Kulturförvaltningen

Patrik Liljegren
Avdelningschef
Kulturförvaltningen

Bilagor

1. Ett starkt judiskt liv för framtida generationer – Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034 (SOU 2024:3)

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Maria Jansén, Förvaltningschef	2024-04-11
Patrik Liljegren, Avdelningschef	2024-04-11